

netwerk digitaal erfgoed

Samen de kansen benutten van het digitale tijdperk

**Programmaplan 2019 - 2020
in het kader van de subsidieaanvraag
Intensivering van dienstverlening en inclusiviteit van
het Netwerk Digitaal Erfgoed**

-CONCEPTVERSIE CONSULTATIE -

Datum: 24-09-2018

Colofon

Het Netwerk Digitaal Erfgoed geeft uitvoering aan de Nationale Strategie Digitaal Erfgoed. Deze subsidieaanvraag is door een schrijfteam opgesteld in opdracht van het bestuur van het Netwerk Digitaal Erfgoed.

Het schrijfteam bestond uit:

- Vertegenwoordigers van de knooppunten in het netwerk: Bart Boskaljon (namens de sectorale knooppunten), Annette Gaalman (namens de provinciale knooppunten), Puck Huitsing (namens de thematische knooppunten), en Johan Oomen (namens de internationale knooppunten (Europeana) en digital humanities)
- Het team van het Netwerk Digitaal Erfgoed: Chris Groeneveld (domeinmanager Digitaal Erfgoed Zichtbaar), Wilbert Helmus (netwerkmanager en domeinmanager Digitaal Erfgoed Bruikbaar) en Marcel Ras (domeinmanager Digitaal Erfgoed Houdbaar) en Carolien van Zuilekom (communicatieadviseur)
- Redactionele ondersteuning schrijfteam door Charlotte van Rappard-Boon.

INHOUDSOPGAVE

1 Inleiding en achtergrond	3
1.1 Context	3
1.2 Opdracht: Intensivering dienstverlening en inclusiviteit NDE	4
2. NDE: resultaten en kansen	8
2.1 De opbrengst tot nu toe	8
2.2 Inclusiviteit: kansen en uitdagingen	9
2.3 Principes	11
2.4 Doelgroepen	12
3. Intensiveringsprogramma 2019-2020	14
3.1 Pijler 1: Generieke voorzieningen	15
3.2 Pijler 2: Deskundigheidsbevordering	19
3.3 Innovatieagenda en samenwerking erfgoed en wetenschap	22
3.4 Netwerkcommunicatie	25
4. Uitvoering programma en borging resultaten	27
4.1 Globale begroting	27
4.2 Governance	28
4.3 Borging	30
Bijlage 1 Initiële roadmap	32

1 Inleiding en achtergrond

1.1 Context

De digitalisering van de maatschappij is in volle gang. Er is nauwelijks een onderdeel van het dagelijks leven te bedenken waarop de digitale ontwikkelingen geen invloed hebben. De erfgoedsector is daarbij geen uitzondering; voor huidige en toekomstige generaties zal een kennismaking met erfgoed veelal langs digitale wegen gaan. En zoals elke grote verandering brengt ook digitalisering zowel kansen als uitdagingen met zich mee.

Deze digitale transformatie geeft archieven, bibliotheken, musea, heemkundige kringen, andere erfgoed- en cultuurinstellingen, kennisinstituten en softwareleveranciers (mits goed benut) ongekende mogelijkheden om burgers makkelijker online gebruik te laten maken van cultureel erfgoed. Naast het 'reguliere' online aanbieden van erfgoed ligt er nog een grote kans. Archiven, bibliotheken en musea presenteren de collecties die zij beheren nu nog meestal in de vorm van losse databanken, met elk hun eigen standaarden en zoekstrategieën. Zowel aanbieders van erfgoedinformatie als de gebruikers ervan raken regelmatig de weg kwijt in een web aan portals en databanken.

Casus Muziekschatten

Bij de Stichting Omroep Muziek ligt een van de grootste collecties bladmuziek van Europa, zo'n 800.000 titels. Het Nederlands Muziek Instituut bewaard ook een grote collectie. Het gaat om klassieke muziek, populaire liedjes maar ook muziek van radio- en tv programma's, bij elkaar betreft het een groot deel de omroepmuziekgeschiedenis van Nederland. Denk daarbij aan kinderprogramma's (Fabeltjeskrant, Oebele), maar ook hoorspelen en muziekuitzendingen voor volwassenen (De bonte dinsdagavondtrein, de André van Duin shows). Tal van in Nederland bekende componisten als Harry Bannink, Joop Stokkermans, Tonny Eyk, Ruud Bos schreven voor radio en TV. Van Sinterklaasliedjes en muziek uit de Tweede Wereldoorlog tot muziek rondom gebeurtenissen bij het Koninklijk Huis. Waar Beeld en Geluid de historische opnames heeft, heeft SOM de bladmuziek. Op Muziekweb is de audio te beluisteren. Universiteit van Amsterdam Bijzondere Collecties bewaart de collecties van het voormalige Muziek Centrum Nederland (pop, dance, jazz, klassiek en hedendaags tot wereldmuziek).

Als een muziekliefhebber inzicht wil hebben in muziek in Nederland, dan dient hij op de hoogte te zijn van het bestaan van de diverse instellingen, kan hij bij iedere instelling mogelijk via de website toegang krijgen tot de catalogus. Een versnipperde toegang tot de Nederlandse muziekschatten, de gemiddelde geïnteresseerde is allang afgehaakt. En dat terwijl er zowel in Nederland als daarbuiten veel muziekliefhebbers zijn die de muziekcollections zouden willen gebruiken voor uiteenlopende doelen.

Dit is hét moment om hierin verbetering te brengen. Met behulp van nieuwe technieken en gesteund door de extra middelen die dit kabinet vrijmaakt voor digitaal erfgoed, kunnen we de mogelijkheden van digitaal erfgoed volop gaan benutten. En door dat in netwerkverband te doen, voorkomen we dat de samenwerkende partners van Muziekschatten.nl het digitale wiel uitvinden en kunnen we het actief gebruik van dit onderdeel van het erfgoed helpen versnellen.

Door het versnipperde erfgoed digitaal aan elkaar te verbinden en via vele kanalen toegankelijk te maken, verrijken we het erfgoedaanbod en verbeteren we de vindbaarheid ervan. Daarmee zorgen we voor een groter bereik bij het publiek. Ook kan het verbonden erfgoed beter worden toegespitst op de veranderende wensen van verschillende doelgroepen in de samenleving. Op die manier kan een grotere en meer diverse groep mensen makkelijker online gebruik van erfgoed maken - om te leren, te amuseren, te creëren en te inspireren.

In het regeerakkoord van 2018 staat over digitale toegang tot erfgoed het volgende: *'Monumenten, kunstwerken en archieven willen we beschermen en toegankelijk maken, ook met behulp van digitalisering'*. In de Cultuurbrief heeft het kabinet daarom middelen beschikbaar gemaakt voor de digitale toegankelijkheid van erfgoed, archieven en collecties. In de Visiebrief 'Cultuur in een open samenleving' van 12 maart 2018 schrijft minister Van Engelshoven (OCW) vervolgens: *'Dit kabinet benoemt niet alleen de waarde van cultuur maar investeert er ook flink in. Voor het erfgoed is de komende jaren 325 miljoen extra beschikbaar. Dit doet het kabinet om ervoor te zorgen dat ook toekomstige generaties hiervan blijven genieten en het erfgoed blijven beleven.'* Over het nut van erfgoed zegt deze visiebrief: *'De waarde van erfgoed ligt vaak in de combinatie van gebruik, maatschappelijke betekenis en de cultuurhistorische betekenis.'*

Een deel van deze middelen (in totaal 12.4 miljoen euro) is bestemd voor een intensivering van de Nationale Strategie Digitaal Erfgoed, uit te voeren door de organisaties in het Netwerk Digitaal Erfgoed en een aantal partners, waaronder drie OCW-fondsen en het onderwijsveld. Het vergroten van het actieve gebruik van digitale erfgoedcollecties door uiteenlopende doelgroepen staat hierbij centraal. Om dat te bereiken moet zowel de vindbaarheid als de interactiviteit van de digitale erfgoedcollecties worden verbeterd. Een voorwaarde hiervoor is dat instellingen hun erfgoedinformatie duurzaam toegankelijk houden. Met behulp van de extra middelen kunnen we er ook voor zorgen dat de juiste voorzieningen, kennis en vaardigheden aanwezig zijn.

De erfgoedsector kiest voor een gezamenlijke aanpak om zo goed mogelijk op de kansen van het dynamische digitale tijdperk in te spelen. Middels samenwerking in het Netwerk Digitaal Erfgoed willen we zo goed mogelijk op de ontwikkelingen inspelen om de samenleving een rijke en duurzame erfgoedbeleving te bieden. Dit doen we volgens de principes van de Nationale Strategie Digitaal Erfgoed uit 2015.

Deze subsidieaanvraag voor de periode 2019-2020 beschrijft hoe het Netwerk Digitaal Erfgoed deze doelstelling wil realiseren.

1.2 Opdracht: Intensivering dienstverlening en inclusiviteit NDE

Nadat het ministerie van OCW een dragende rol vervulde bij de start van het netwerk in 2015, heeft het erfgoedveld vanaf 2017 gaandeweg zelf de regie genomen in de uitvoering van de Nationale Strategie Digitaal Erfgoed, waarbij de sectorale knooppunten hun expertise en budgetten in gezamenlijkheid inzetten om de doelstellingen van de strategie in netwerkform te realiseren. Op deze manier ontstaat een maximale hefboomwerking ten gunste van het netwerk. Dit krijgt vorm in het Netwerk Digitaal Erfgoed.

De sectorale knooppunten zijn de Koninklijke Bibliotheek, het Nationaal Archief, het Nederlands Instituut voor Beeld en Geluid, de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed en het Humanities Cluster van de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen.

Op regionaal niveau werken de provinciale knooppunten samen in het Overleg Provinciale Erfgoedinstellingen Nederland¹. De leden van OPEN participeren in landelijke koepels zoals de Stichting Landelijk Contact van Museumconsulenten, de Stichting Nederlandse Dialecten, Het Vakoverleg Erfgoededucatie, Overleg Steunpunten Monumentenzorg en Archeologie en de Vereniging Provinciale Monumentenwachten Nederland.

Om ook de kleinere erfgoedinstellingen bij het netwerk te betrekken (en bij te dragen aan de zichtbaarheid van hun collecties) werken we met een getrapte aanpak, gebruikmakend en voortbouwend op bestaande relaties en netwerken van de sectorale, provinciale en thematische knooppunten. De partners in OPEN gebruiken de resultaten van het netwerk in hun dienstverlening aan middelgrote en kleinere erfgoedinstellingen en heemkundige kringen. Omgekeerd geldt dat ervaringen en resultaten uit lokale projecten voor het hele netwerk relevant kunnen zijn en op landelijk niveau hergebruikt kunnen worden.

Een groeiend aantal samenwerkingsverbanden werpt zich op als thematische knooppunt, bijvoorbeeld Netwerk Oorlogsbronnen, Netwerk Zuiderzeecollectie, ModeMuze, Landelijk Coördinatiepunt Research Data Management, Delfts Aardewerk of Aziatische Keramiek. Ook individuele instellingen kunnen voor hun werkingsgebied als (thematisch) knooppunt optreden, zoals EYE Filmmuseum voor filmcultuur, Het Nieuwe Instituut voor architectuur en LIMA voor digitale kunst. Recent hebben het Nationaal Muziek Archief (Muziekschatten.nl), AdamNet en Maritiem Digitaal de wens uitgesproken om nauw samen te werken in NDE-verband.

De intensiveringsopdracht bestaat uit vier onderdelen en een invulling daarvan op hoofdlijnen:

1. Subsidieregeling Digitaal Erfgoed via OCW-cultuurfondsen in samenwerking met het NDE, volgens de principes van de Nationale Strategie Digitaal Erfgoed.
2. Samenwerking van het NDE met Kennisnet, leraren en uitgevers, gericht op educatief gebruik van digitaal erfgoed.
3. Intensivering dienstverlening en inclusiviteit NDE, met als doel dat met name collecties van kleinere instellingen digitaal beschikbaar komen.
4. Toegankelijkheid van oude handschriften en literair erfgoed, door onder meer automatische handschriftherkenning en digitalisering van literaire klassiekers.

Dit programmaplan is de uitwerking van het derde onderdeel van de intensiveringsopdracht: de intensivering van de dienstverlening en de inclusiviteit van het Netwerk Digitaal Erfgoed. De kern daarbij is dat collecties van kleinere instellingen duurzaam digitaal beschikbaar komen door voorzieningen die ontwikkeld zijn in het netwerk. Dit onderdeel richt zich dus op de generieke voorzieningen en het vergroten van de deskundigheid voor het zichtbaar, bruikbaar en houdbaar maken van digitaal erfgoed.

Hoe meer en hoe beter het netwerk relevante voorzieningen aanbiedt, gebruikt en kennis deelt, hoe meer organisaties zich zullen aansluiten en hoe meer het digitale erfgoed gebruikt zal worden.

¹ Friesland: Stichting Erfgoed en Publiek, Groningen: Erfgoedpartners, Noord-Holland: NMF/Huis van Hilde, Zuid-Holland: Stichting Erfgoedhuis ZH, Utrecht: Landschap Erfgoed Utrecht, Flevoland: Nieuw Land Erfgoedcentrum, Gelderland: Erfgoed Gelderland, Noord-Brabant: Erfgoed Brabant, Limburg: Huis voor de Kunsten, Zeeland: Stichting Cultureel Erfgoed Zeeland

Verbonden erfgoed, eindeloze mogelijkheden

Verbonden en makkelijk te vinden erfgoed kan hergebruikt en gecombineerd worden in nieuwe contexten voor eindgebruikers. Het aantal mogelijkheden hiervoor is (wordt) onbeperkt door de talloze nieuwe combinaties met datasets en informatiebronnen op het internet. De initiatieven daarvoor liggen bij intermediaire organisaties, zoals thematische knooppunten, commerciële organisaties als makelaars, uitgevers van onderwijsmaterialen of de creatieve industrie.

Zo kan een online vastgoedplatform straks zijn online huizenaanbod combineren met historische foto's en teksten (boeken, webpagina's, nieuws uit oude kranten), filmopnames, gesproken dialecten en bijvoorbeeld met het scholenaanbod uit die buurt en onderwijscijfers. Een filmliefhebber kan scènes makkelijk terugzoeken in boeken en toneelbewerkingen en deze ook lenen in de bibliotheek, en via Spotify en YouTube beelden en muziek ophalen van zijn favoriete films. Een onderzoeker kan gebruik maken van verschillende gegevensverzamelingen en meer vraaggestuurd onderzoek doen.

Kortom, de mogelijkheden zijn eindeloos.

Samenhang tussen onderdelen intensiveringsopdracht

Om het uiteindelijke doel van de totale intensiveringsopdracht te bereiken (het vergroten van het actieve gebruik van digitale erfgoedcollecties door uiteenlopende doelgroepen) is een goede afstemming van de verschillende onderdelen van groot belang. Hieronder volgt daarom een toelichting op de samenhang tussen de verschillende onderdelen, vanuit het perspectief van het Netwerk Digitaal Erfgoed.

De subsidieregeling voor de drie OCW-fondsen

De regeling van het Fonds voor Cultuurparticipatie, het Mondriaan Fonds en het Stimuleringsfonds Creatieve Industrie ondersteunt projecten die meerdere collecties toegankelijk maken voor een algemeen publiek, volgens de principes van de Nationale Strategie. Deze regeling richt zich op individuele organisaties. De verwachting is dat projecten met name kleinere organisaties in staat stellen mee te doen in het Netwerk Digitaal Erfgoed. De regeling biedt kansen voor de ambitie om een meer divers publiek, en met name jongeren, aan te spreken met eigentijdse verhalen. Deelnemende organisaties en thematische netwerken in het Netwerk Digitaal Erfgoed kunnen daaraan bijdragen met nieuwe verbindingen tussen collecties die mogelijkheden openen voor nieuwe interpretaties en nieuwe verhalen.

Het Netwerk Digitaal Erfgoed ondersteunt in 2019 en 2020 projectaanvragers met kennis, generieke voorzieningen en praktische ondersteuning bij het formuleren van projecten en de uitvoering daarvan. De sectorale en provinciale knooppunten doen zelf geen beroep op deze subsidieregeling, maar verbinden zich als netwerkpartner aan projecten en stellen *in-kind* begeleidingsuren beschikbaar die als eigen bijdrage in de subsidieaanvraag opgevoerd kunnen worden.

Samenwerking van het NDE met Kennisnet, leraren en uitgevers, gericht op educatief gebruik van digitaal erfgoed

Het gebruik van digitaal erfgoed in onderwijstoepassingen kan geïntensiveerd worden. Kennisnet is door het ministerie van OCW gevraagd om hiervoor voorstellen te doen. Zo kunnen we sets van *linked open data* die in het netwerk worden ontwikkeld, beschikbaar maken voor digitale leermiddelen in het onderwijs. Hierbij zullen we gebruik maken van de bestaande structurele relaties op provinciaal niveau tussen onderwijs en koepelorganisaties voor erfgoed en van het netwerk van

erfgoededucatoren. Educatief gebruik van erfgoedcollecties vergroot de zichtbaarheid en het gebruik ervan.

Het realiseren van de toegankelijkheid van oude handschriften en literair erfgoed

Om oude handgeschreven manuscripten, aktes, brieven en dergelijke online te kunnen doorzoeken en gebruiken, wordt in dit onderdeel extra geïnvesteerd in onder andere (semi-)automatische handschriftherkenning. Daarnaast is budget bestemd voor digitalisering van literaire klassiekers, die dan via uitgevers en de digitale openbare bibliotheek opnieuw beschikbaar komen. De uitvoering van beide projecten is door het ministerie van OCW belegd bij respectievelijk het Nationaal Archief en de Koninklijke Bibliotheek. Van dit onderdeel kan het netwerk leren hoe we zulke innovatieve technieken kunnen omzetten in resultaten waarvan hele erfgoedveld profiteert. Het Netwerk Digitaal Erfgoed kan in het netwerk mogelijkheden signaleren om de nieuwe techniek toe te passen, en als makelaar het aanbod (de nieuwe techniek) en de afnemer (bijvoorbeeld een instelling of een softwareleverancier) bij elkaar brengen.

In het volgende hoofdstuk volgt een korte analyse van de resultaten, kansen en uitdagingen van het Netwerk Digitaal Erfgoed tot nu toe. Ook is een schets van de netwerkprincipes toegevoegd, als een afwegingskader voor de inrichting van activiteiten en projecten. Deze analyse is belangrijk omdat het de basis vormt voor de invulling van het programmaplan voor de intensivering van de dienstverlening en de inclusiviteit van het NDE in 2019 en 2020.

2. NDE: resultaten en kansen

2.1 De opbrengst tot nu toe

Het Netwerk Digitaal Erfgoed is sinds 2016 'en route' en heeft in deze periode een aantal belangrijke resultaten bereikt. Hieronder volgt een greep uit de opbrengst tot nu toe:

- Een groeiend aantal organisaties en netwerken is actief betrokken en/of bekend met het netwerk en de bijbehorende principes (tot nu toe circa 100 erfgoedinstellingen van allerlei soorten en maten en uit alle delen van het land)
- De impact van cultureel erfgoed is in kaart gebracht
- Geleidelijke omschakeling van een systeem van aggregatoren van erfgoed informatie naar een situatie waarin erfgoed informatie vanuit de bron wordt beheerd en vervolgens verbonden ('gedistribueerd netwerk van erfgoed informatie')
- De principes van het gedistribueerde netwerk van erfgoed informatie zijn vastgelegd in de DERA, in het ontwerp van het gedistribueerd netwerk van erfgoed informatie en in het model voor gedistribueerde voorzieningen voor duurzame toegang
- Erfgoedinstellingen hebben de mogelijkheid om collecties en erfgoed informatie te voorzien van duurzame identificaties door de implementatie van persistent identifiers in de erfgoedsoftware van leveranciers
- De principes worden getest in pilots met diverse knooppunten (met voorlopers zoals Netwerk Oorlogsbronnen, Netwerk Zuiderzeecollectie, Modemuze, AdamNet, Brabants Erfgoed, Delfts Aardewerk, Nationaal Muziek Archief, etc.)
- De componenten voor het gedistribueerde netwerk staan in de steigers (Knowledge Graph, Register, Termennetwerk, nationaal register webarchieven)
- Er zijn tools voor duurzame toegankelijkheid van collecties opgeleverd en in gebruik bij instellingen, zoals het Scoremodel digitale duurzaamheid, de Wegwijzer Certificering en het kostprijsmodel voor digitale duurzaamheid,
- We hebben meer zicht op de duurzaamheidsvoorzieningen die erfgoedinstellingen in gebruik hebben dankzij een landelijke surveyen de ontwikkeling van een 'landkaart van generieke voorzieningen voor duurzame toegang'
- Steeds meer erfgoedinstellingen beschikken over informatiebeleid en beleid met betrekking tot digitale duurzaamheid. Behulpzaam daarbij is de door het netwerk ontwikkelde wegwijzer certificering
- Het kennisniveau over duurzame toegang bij tientallen erfgoedprofessionals is toegenomen door het volgen van de cursus Leren Preserveren

Internationale impact

In 2016 werden twee internationale prijzen toegekend aan initiatieven van het Netwerk. Het model van gedistribueerde voorzieningen voor duurzame toegang won de Digital Preservation Award in de categorie *Research and Innovation*, en het project Opgraven van De Digitale Stad sleepte de *Safeguarding the Digital Legacy Award* in de wacht. Dit laat zien dat er internationale waardering is voor de ontwikkelingen en de werkwijze in ons land.

In 2018 worden er weer Digital Preservation Awards uitgereikt. Dit keer vindt de ceremonie voor het eerst plaats in Nederland. Er zijn wederom drie Nederlandse finalisten, waaronder de cursus Leren Preserveren (een product van het netwerk).

In internationaal verband moet ook genoemd worden dat het Netwerk Digitaal Erfgoed in september 2019 de meest belangrijke jaarlijkse conferentie op het gebied van digitale duurzaamheid, iPRES, zal organiseren in Amsterdam. Tijdens deze conferentie zullen meer dan 300 internationale experts in Nederland met elkaar praten over de duurzame toegang tot digitale informatie. Dit is een uitgelezen kans om de Nederlandse ontwikkelingen internationaal te laten zien en te promoten.

Het fundament voor het zichtbaar en vindbaar maken van erfgoed informatie begint dus vaste vorm aan te nemen. Tegelijkertijd beseffen we dat de uitdaging waarvoor we staan aanzienlijk is, niet alleen rondom de puur technische ontwikkelingen, maar ook met betrekking tot cultuuraspecten die horen bij zo'n omschakeling. Zo bewegen we van 'instellingsdenken' naar 'netwerkdenken' en willen we handelen vanuit de wensen van gebruikersgroepen, gebaseerd op gebruikersdata. Met name hierin is nog veel werk te verzetten en zullen de intensiveringsmiddelen een extra impuls kunnen geven.

2.2 Inclusiviteit: kansen en uitdagingen

Eenzijds is er al veel bereikt. Anderzijds worden goede initiatieven uit de sector geremd doordat het gewenste gedistribueerde netwerk van erfgoed informatie nog niet gereed is. Zonder deze basis kunnen instellingen hun collecties niet volgens de NDE-principes beschikbaar maken. Met behulp van de intensiveringsgelden kunnen we de technische ontwikkelingen versnellen en dit "synchronisatieverschil" zoveel als mogelijk in twee jaar wegnemen. Instellingen kunnen dan vrijelijk hun initiatieven ontplooiën.

Naast de meer technologische aspecten zijn er ook andere kansen en uitdagingen, zo is gebleken in de afgelopen periode. Op basis van een interviewronde met een tiental betrokken organisaties (niet zijnde de vijf sectorale knooppunten), een survey onder 44 erfgoedinstellingen, input vanuit de domeingroepen en programmaraad en reacties uit het veld signaleren we het volgende:

Kansen

- Het Netwerk Digitaal Erfgoed heeft zich de afgelopen jaren – als collectief – nog niet gericht op het onder de aandacht brengen van het digitaal erfgoed bij een breed publiek en bij het onderwijs. Nu de basis voor samenwerking in een netwerk is gelegd, kan er ook worden ingezet op gerichte gezamenlijke acties om actief gebruik van het digitaal erfgoed te bevorderen

- Digitale technieken zorgen voor een toenemende betrokkenheid van en participatie door gebruikers bij de creatie, het gebruik en het beheer van erfgoed. Met name in het digitale domein waar burgers en collectiebeherende instellingen dezelfde informatie en communicatiemiddelen delen, eisen die burgers voor zichzelf een grotere rol op. Traditioneel was de ontwikkeling van kennis over het verleden een privilege van academische en erfgoedbeherende instellingen, evenals het delen van kennis daarover. Nieuw is de rol van citizen science, waarbij burgers via lokale initiatieven en digitale platforms bijdragen aan de beschikbare kennis van het verleden en het onderzoek daarnaar. De productie, toegang en opslag van digitale informatie komt steeds meer in handen van betrokken burgers. Deze versmelting van de rollen van erfgoedconsumenten, -producenten en -beheerders schept kansen voor het actieve gebruik van erfgoed
- Instellingen staan door de digitale transformatie voor eenzelfde grote uitdaging. Veel van hen hebben niet de expertise of capaciteit om hierop een antwoord te geven (zie ook het rapport van de Raad van Cultuur over musea, 'In wankel evenwicht'). Het aansluiten bij het netwerk biedt instellingen de kans deze uitdaging gezamenlijk te lijf te gaan
- Er ligt een kans in het beschikbaar maken van meer linked open data op korte termijn. Hier ligt een grote rol voor de sectorale knooppunten vanuit hun voorbeeldfunctie; beschikbaarstelling van linked open data maakt direct zichtbaar hoe dit de toegankelijkheid en het gebruik van erfgoeddata bevordert en heeft een stimulerend effect op het veld
- De gezamenlijke uitdaging zorgt ook voor verbondenheid tussen organisaties, wat het netwerk versterkt
- Door de intensiveringsgelden ontstaan er (met name door een impuls via de fondsenregeling) nieuwe mogelijkheden voor organisaties om aan te sluiten bij de Nationale Strategie
- Instellingen geven desgevraagd aan behoefte te hebben aan samenwerking op het gebied van best practices, informatiebeleid en opleiding en training
- Het gebruikmaken van / deelnemen aan concrete voorzieningen van het netwerk en fysieke kennismakingen blijkt het gevoel van betrokkenheid te versterken en verduidelijkt het nut van het netwerk
- Mensen die zich reeds betrokken voelen, zijn veelal overtuigd van het nut van het netwerk en dragen dit als ambassadeurs ook uit naar anderen

Uitdagingen

- Instellingen die hun collecties en informatie wel online (kunnen) zetten, zijn nog niet zo ver om dit te delen en te verbinden. De reden hiervoor is tweeledig. Ten eerste is het voordeel voor de eigen organisatie nog onvoldoende zichtbaar, er is angst om de data 'kwijt te zijn'. Instellingen die betrokken zijn bij thematische of regionale portals merken de voordelen van de verrijking van de data in de dagelijkse praktijk. Meer organisaties in het netwerk betrekken zal dus ook voor meer organisaties duidelijk maken wat de winst is van het verbinden en delen. Ook kan het delen van succesvolle praktijkvoorbeelden hierbij helpen. Ten tweede is kennis over digitaal collectiebeheer en -presentatie vaak niet de eerste prioriteit bij erfgoedinstellingen, en deze kennis is daarnaast vaak beperkt tot een of enkele personen in de organisatie. Hoe meer deze personen een beroep kunnen doen op kennis en ervaring, praktische ondersteuning en tools, hoe eenvoudiger zij hun collecties kunnen verbinden en digitaal openstellen.
- Het netwerk wordt door sommigen gezien als afstandelijk en abstract. *'Wat is precies de bedoeling en wat heb ik er in de praktijk aan?'*
- Het netwerk is niet goed herkenbaar, er is geen duidelijke (visuele) identiteit.
- Er is vaak een gebrek aan verbinding tussen kleine organisaties en grotere organisaties of samenwerkingsverbanden. De oorzaak hiervoor ligt vaak in beperkte mogelijkheden van

kleine(re) organisaties en gebrek aan capaciteit om bij projecten en/of activiteiten aan te sluiten. Veel 'losse' digitale projecten, zoals bijvoorbeeld Netwerk Oorlogsbronnen, Netwerk Zuiderzeecollectie, AdamNet of samenwerkingen rondom thema's als keramiek, Aziatische kunst of mode nemen al veel van de beschikbare tijd in beslag zonder dat samenhang tussen de projecten duidelijk is.

- Er is een groot verschil in kennisniveau tussen organisaties (*'Is dit wel iets voor mij, wij zijn nog lang niet zo ver?'*)
- Juridische beperkingen weerhouden erfgoedinstellingen ervan hun digitale collecties te publiceren en daarbij de samenwerking te zoeken.
- Het netwerk wordt niet altijd als open ervaren. Kleine organisaties ervaren bijvoorbeeld een lacune tussen koplopers en kleinere organisaties met betrekking tot digitalisering van erfgoed en kennis hierover. Daarnaast voelen organisaties buiten de groep van actief betrokkenen zich ondervertegenwoordigd in overlegorganen. Voor organisaties buiten de Randstad is het feit dat veel bijeenkomsten juist in de Randstad plaatsvinden een belemmering.
- Helaas is het overgrote deel van het erfgoed op dit moment nog uitsluitend in analoge vorm beschikbaar. Ook hier kan het Netwerk Digitaal Erfgoed een bijdrage leveren: parallel aan de gestage digitalisering van erfgoed stimuleert het programma dat er digitale verwijzingen gemaakt worden naar erfgoed dat alleen nog in analoge vorm bestaat.

De kansen en uitdagingen zijn niet nieuw en een aantal daarvan is ook al gesignaleerd in de Nationale Strategie Digitaal Erfgoed. In de afgelopen jaren is hier in netwerkverband ook aan gewerkt. Dat heeft effect gehad: er zijn meer kennis en tools beschikbaar op 'instapniveau', de netwerkcommunicatie heeft sinds 2018 een professionele aanpak: een NDE-website, nieuwsbrief en social media zorgen voor meer informatie en betrokkenheid (en een verbeterde visuele identiteit wordt vanaf 1 oktober in gebruik genomen), overlegorganen worden gaandeweg uitgebreid, en meer bijeenkomsten worden centraal of op meerdere plekken in het land georganiseerd. Daarnaast lopen er initiatieven om de andere problemen, zoals juridische beperkingen, aan te pakken. Inspelen op de kansen en uitdagingen is een kwestie van de lange adem. De intensiveringsmiddelen zijn hierbij van grote waarde.

Uit bovenstaande analyse blijkt dat erfgoedinstellingen zoeken naar de toegevoegde waarde voor de eigen situatie, *'what's in it for me?'*. Dit kunnen we duidelijk maken met het gebruik van generieke voorzieningen in praktijkvoorbeelden en het toespitsen van informatie op de verschillende niveaus van kennis en ervaring. Daarnaast zijn veel erfgoedinstellingen nog huiverig voor het delen van erfgoedinformatie en beschikt een deel ervan nog in onvoldoende mate over de kennis die hiervoor nodig is. Hiervoor richten we ons op de deskundigheidsbevordering bij erfgoedinstellingen.

2.3 Principes

Op basis van ervaringen en onderzoek in de afgelopen jaren hanteren we een aantal uitgangspunten als afwegingskader bij de keuze voor uitvoering en inrichting van alle projecten en activiteiten:

De gebruiker staat centraal

De wensen van de erfgoedgebruiker staan voorop. Daarom streven wij ernaar grenzen tussen collecties te overbruggen en de gebruiker met behulp van digitale technieken grenzeloze toegang te bieden tot het volledige erfgoedaanbod in Nederland. We doen onderzoek naar de wensen van de gebruikers zodat we op basis van kwalitatieve en kwantitatieve gegevens de wijze waarop we erfgoedinformatie aanbieden daarop kunnen afstemmen. Wij zorgen ervoor dat onze rijke collecties en kennis gevonden kan worden op de populaire superplatforms waar (potentiële) gebruikers al te

vinden zijn: Google (voor velen een startpunt), YouTube, Pinterest, Wikipedia, etc. Instellingen kunnen rijke erfgoedervaringen bieden via hun eigen online kanalen en met gezamenlijke dienstenportalen. In de Nationale Strategie staat het hele overzicht, zie bijlage 1.

De deelnemers zijn het netwerk

Het netwerk van erfgoedinstellingen in Nederland is omvangrijk en divers. De erfgoed informatie in dit netwerk varieert in diepgang van de informatie en in de mate waarin deze (digitaal) ontsloten is. Het is onwenselijk en onmogelijk om zo'n netwerk centraal aan te sturen. Het Netwerk Digitaal Erfgoed wil dat ook uitdrukkelijk niet doen. Verantwoordelijkheid voor het netwerk en de beschikbare digitale informatie moet gedragen worden door de individuele deelnemers. Dit denken en handelen vanuit de erfgoedinstelling voorkomt afhankelijkheden en bevordert flexibiliteit en duurzaamheid.

Dat het netwerk een optelsom is van alle deelnemers draagt bij aan de continuïteit ervan: op het moment dat de basis stevig genoeg is, kan het netwerk intact blijven ook wanneer het Netwerk Digitaal Erfgoed in de huidige vorm zou ophouden te bestaan.

Het netwerk is open en transparant

Elke instelling die de gezamenlijke doelstellingen van het netwerk onderschrijft en nastreeft is een waardevolle deelnemer in het netwerk, ongeacht hoe ver de instelling is in haar ontwikkeling naar de standaarden die het Netwerk Digitaal Erfgoed beoogt. Elke deelnemer geeft en neemt om uiteindelijk de gezamenlijke doelstelling te realiseren. Dat betekent dus ook dat organisaties hun eigen projecten en ontwikkelingen inbrengen in het geheel. Dit is een verschuiving van 'instellingsdenken' naar 'netwerkdenken'. Bij open en transparant hoort ook: allianties aangaan met sectoren en netwerken die wat verder van onze eigen organisaties staan, zoals de creatieve industrie, onderwijs of toerisme.

Instellingen zijn zelf verantwoordelijk

Het netwerk is er om elkaar te helpen bij kwesties die groter zijn dan de instelling zelf. De instellingen zijn echter zelf verantwoordelijk. Zij zullen zelf vanuit de bron de data moeten delen en publiceren. Het netwerk bouwt hiervoor gezamenlijk de infrastructuur ('het 'wegennet', de 'richtingborden', de ondersteuning), maar de instelling is zelf verantwoordelijk voor de 'auto' die gebruik gaat maken van deze infrastructuur.

Gedistribueerd netwerk van voorzieningen

Wij bouwen als netwerk aan generieke voorzieningen die niet centraal worden belegd, maar door de deelnemers in het netwerk worden beheerd. Door dit netwerk van gedistribueerde voorzieningen kunnen erfgoedcollecties efficiënter en effectiever beheerd, verbonden en gebruikt worden.

Architectuurprincipes en internationale standaarden

Erfgoedcollecties zijn vindbaar, toegankelijk, uitwisselbaar en (her)bruikbaar conform de principes van de Digitaal Erfgoed Referentie Architectuur (DERA) en FAIR (Findable, Accessible, Interoperable en Re-usable). De DERA wordt in 2018 door het ministerie van OCW vastgesteld en gebruikt voor het inrichten en toetsen van architecturen van digitaal erfgoedprojecten.

2.4 Doelgroepen

Activiteiten en projecten in NDE-verband werken volgens een zogenaamde B2B2C-aanpak: 'business-to-business-to-consumer'. Overkoepelend doel dat we daarbij voor ogen houden, is het vergroten van het actief gebruik van digitaal erfgoed, waarbij het zichtbaar, bruikbaar en houdbaar maken van collecties van kleine instellingen centraal staat. Zo krijgt het publieksbereik van het netwerk de komende jaren een gezicht in een gezamenlijk overeengekomen merk en in een landelijke meerjarige campagne om de activiteiten van het netwerk te kunnen aanduiden. Hiermee kunnen alle

organisaties in het netwerk hun zichtbaarheid vergroten, bouwen aan het digitale geheugen van Nederland en bijdragen aan de kwaliteit en het actieve gebruik van erfgoed.

Netwerkprojecten richten zich primair op de diverse partijen in het erfgoedveld, waaronder erfgoedinstellingen (met collectie of archief), thematische en regionale platforms, kenniscentra, branche- en beroepsverenigingen, onderwijspartners, overheden en erfgoedsoftwareleveranciers. In het netwerk werken we sectoroverstijgend en brengen we partijen uit de sectoren cultuur, archieven, bibliotheken, media/audiovisueel en wetenschap bij elkaar. Op die manier helpen NDE-projecten de organisaties om de eindgebruikers van erfgoed (de informatie- en ervaringzoekende burger, onderwijs, wetenschap, creatieve industrie en beroepen, toekomstige generaties) zo optimaal mogelijk te bedienen.

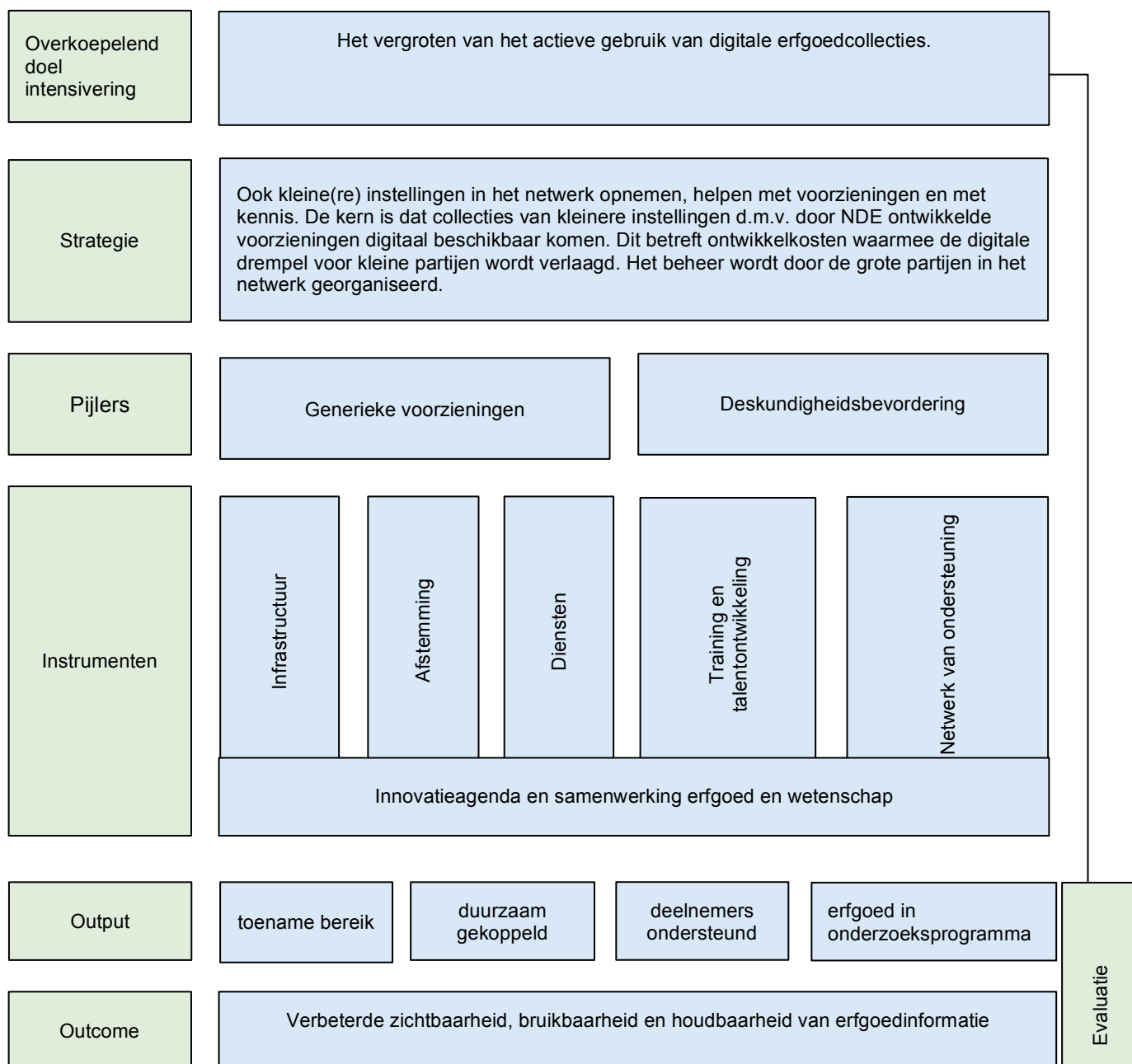
3. Intensiveringsprogramma 2019-2020

De intensivering komt op een goed moment: het netwerk heeft een stabiele basis, de referentiearchitectuur DERA is ontwikkeld, een aantal pilots is uitgevoerd en er zijn veel erfgoedorganisaties die werken aan het digitaal beschikbaar stellen van hun collecties. Vanuit deze basis realiseert het netwerk de doelstellingen van de intensiveringsmiddelen door:

- *Versnelde uitwerking* van concepten en innovatieve technieken naar generieke voorzieningen die gebruikt kunnen worden door erfgoedinstanties en andere afnemers van erfgoedinformatie;
- *Meer beschikbare middelen* om kennis bij erfgoedinstanties te versterken over de manier waarop zij kunnen werken volgens de uitgangspunten van het NDE en deel worden van het netwerk;
- *Extra financiële middelen* voor erfgoedinstanties om hun erfgoed digitaal te delen en daarmee hun publieksbereik te vergroten;
- *Specifieke extra inzet* (in uren en budget) voor het betrekken van het publiek bij digitaal erfgoed.

Het is en blijft een majeure operatie om de rijkdom aan erfgoedinformatie uit collecties uit de circa 1.500 erfgoedinstanties in digitale vorm zodanig beschikbaar te maken dat het actief gebruikt kan worden. De intensiveringsmiddelen voor 2019 en 2020 geven dit proces een belangrijke impuls, maar het zichtbaar, bruikbaar en houdbaar maken van erfgoedcollecties zal ook in de jaren erna nog de nodige inzet vergen. De verwachting is daarbij dat de activiteiten die de komende twee jaren gestart worden als 'accelerator' zullen werken. De opdracht 'Intensivering dienstverlening en inclusiviteit van het Netwerk Digitaal Erfgoed' legt de nadruk op de verbreding van kennis en diensten van het Netwerk Digitaal Erfgoed zodat 'collecties van kleinere instanties door middel van door het NDE ontwikkelde voorzieningen beschikbaar komen'. Om dit te bereiken intensiveren we de ontwikkeling van generieke voorzieningen die ook door de kleinere erfgoedinstanties gebruikt kunnen worden. Tegelijkertijd richten we ons op de praktische ondersteuning van erfgoedinstanties en deskundigheidsbevordering. Tenslotte is intensivering van de samenwerking tussen erfgoed en wetenschap belangrijk. Dit zorgt ervoor dat resultaten uit (toegepast) onderzoek vertaald worden in het verbeteren van de generieke voorzieningen. Ook vormt het digitaal erfgoed een interessante bron voor onderzoekers in bijvoorbeeld de geesteswetenschappen en digital humanities.

Activiteiten op het gebied van onderzoek en ontwikkeling ondersteunen het programma. Daarnaast is netwerkcommunicatie een basis voor het hele programma. Schematisch kan de samenhang tussen overkoepelend doel, pijlers, instrumenten en de impact daarvan als volgt weergegeven worden (uitwerking volgt in bijlage 1).

Figuur 1: Samenhang in het intensiveringsprogramma: Overkoepelend doel, activiteiten en impact

3.1 Pijler 1: Generieke voorzieningen

De komende twee jaren zet het Netwerk Digitaal Erfgoed fors in op het ontwikkelen en implementeren van generieke voorzieningen waarmee erfgoedinstellingen het actief gebruik van digitaal erfgoed kunnen verbeteren.

Onder ‘voorzieningen’ verstaan we software, hardware, databronnen, richtlijnen, documentatie, kennisbronnen en andere gezamenlijke initiatieven zoals een mediacampagne.

'Generiek' betekent dat de betreffende voorzieningen ondersteunend zijn aan het hele netwerk. Ze zijn dus niet gericht op een specifieke toepassing of sector. Daarnaast voldoen ze aan (inter)nationale standaarden en afspraken. Bij het ontwerp en de bouw van voorzieningen benutten we een mix van gevestigde standaarden en *state of the art*-ontwikkelingen die soms van buiten de erfgoedsector komen. Daarbij is innovatie nodig om de voorzieningen zo toekomstgericht als mogelijk te ontwikkelen.

Voorzieningen zijn nodig op de drie gebieden uit de Nationale Strategie Digitaal Erfgoed, die nauw met elkaar samenhangen: 'houdbaarheid' (duurzame toegankelijkheid) en 'bruikbaarheid' van erfgoed informatie stimuleren een optimale 'zichtbaarheid' ervan. De afgelopen jaren is er in drie werkprogramma's (Zichtbaar, Bruikbaar en Houdbaar) gewerkt aan de voorbereiding, conceptvorming en realisering van een aantal belangrijke voorzieningen die generiek gebruikt kunnen worden.

Beoogde impact

Doordat individuele erfgoedinstellingen de voorzieningen in gebruik nemen, kunnen zij hun erfgoed informatie:

- efficiënter beheren en rijker ontsluiten
- verbinden aan andere digitale (erfgoed) informatie
- duurzaam toegankelijk maken
- nieuwe vormen van interactie en presentatie gebruiken

Op die manier kunnen zij meer mensen laten ervaren dat hun collecties waardevol zijn voor ontspanning of werk.

Stand van zaken en doelen

Erfgoedinstellingen kunnen voor de duurzame toegankelijkheid tot hun digitale collecties inmiddels al gebruik maken van een *persistent identifier*-service, handleidingen voor duurzaamheidsbeleid en certificeringsinstrumenten, een kostprijsmodel voor duurzaam beheer en behoud en de cursus *Leren Preserveren* waarmee de benodigde kennis en kunde kan worden vergroot. Om de bruikbaarheid van erfgoed informatie verder te optimaliseren is de afgelopen jaren vooral aan conceptontwikkeling gewerkt. De resultaten zijn gedeeld in onderzoeksrapporten en architectuurmodellen over het gedistribueerde netwerk van erfgoed informatie. De strategie is daarbij vooral gericht op innovatie bij erfgoedsoftwareleveranciers en op geleidelijke aanpassingen in de rol en technische opzet van de bestaande aggregatoren zoals *Digitale Collectie* en *Collectie Nederland*. De komende periode worden de ontwerpen ontwikkeld tot sectoroverstijgende voorzieningen die erfgoedinstellingen kunnen gebruiken. Deze worden zoveel mogelijk gerealiseerd op basis van bestaande of nieuwe functies binnen de verschillende infrastructuren waar erfgoedinstellingen deel van uitmaken, waardoor de uiteindelijke exploitatie en het beheer zo dicht mogelijk bij de bestaande (sectorale) knooppunten komt te liggen.

Een belangrijke doelstelling voor de komende periode is het duurzaam organiseren van voorzieningen voor langetermijntoegankelijkheid: het regelen van de exploitatie, het beheer en de doorontwikkeling. Dit is namelijk geen vanzelfsprekendheid en hiervoor is een goede organisatie en kennis nodig. Technische voorzieningen en het gebruik daarvan gaan hand in hand met het organiseren daarvan en het delen van kennis daarover.

De zichtbaarheid (bereik en participatie) van digitaal erfgoed kan gestimuleerd worden door data gedreven of evidence based oplossingen voor de ontwikkeling van systemen voor vinden, presenteren en (her)gebruik van erfgoed informatie en de collectieve marketing daarvan. In 2018 legt

het netwerk de basis van het markt- en klantonderzoek door onderzoek te doen naar generieke gebruiksprofielen, gebaseerd op gebruiksgedrag (behavioral segmentation). Deze profielen geven inzicht in de motieven van gebruikers (bijvoorbeeld: gericht informatie zoeken om daarvan te leren) en hun behoeften (bijvoorbeeld: uitgebreide achtergrondinformatie en mogelijkheden om door te klikken naar gerelateerde onderwerpen). Dit resulteert in voorzieningen waarmee instellingen hun doelgroepenstrategie kunnen invullen. Als deelnemende erfgoedinstellingen die inzichten toepassen zullen niet alleen gebruikers daarvan profiteren, ook de instellingen zelf zullen hun digitale bezoek zien vergroten, en de waardering van hun gebruikers zien toenemen.

Aanpak

De programmaresultaten worden als generieke voorzieningen opgeleverd in de vorm van software, hardware, databronnen, communicatie-uitingen, richtlijnen, documentatie en kennis. De principes van de DERA en de uitgangspunten van het gedistribueerd netwerk zijn hierbij leidend. Daarbij zoeken we naar oplossingen waarbij erfgoedinstellingen zo min mogelijk belast worden met technische uitvoering.

Dit doen we zoveel mogelijk in nauwe samenwerking met en in aansluiting op bestaande projecten en samenwerkingen. Het Netwerk Digitaal Erfgoed kan helpen met richtlijnen en kennis (bijvoorbeeld over toepassing van LOD en de opzet van de informatiearchitectuur met behulp van DERA), met extra informatie over gebruikersgroepen, met software voor de opslag en toegang tot LOD-datasets en met advies over de duurzame toegang via PID-voorzieningen. In netwerkverband werken sectorale, provinciale en thematische knooppunten aan een netwerk van voorzieningen waarmee de deelnemers aan de projecten (de erfgoedinstellingen) geholpen worden.

Voorbeeld: voorziening voor zichtbaarheid

Uit onderzoek van het Netwerk Digitaal Erfgoed blijkt dat het bereik van erfgoed groot is, maar dat de frequentie van het gebruik en het actieve gebruik verbeterd kunnen worden. Culturele instellingen hebben succes met collectieve marketing, zoals de Uitmarkt, de Museumnachten, de Maand van de Geschiedenis, of de Deense campagne Historier om Danmark.

Een collectieve campagne die erfgoedinstellingen ondersteunt bij hun digitale bereik is er nog niet, terwijl de kansen daarvoor groot zijn: de effectiviteit en efficiëntie van online marketing blijken hoog te zijn. Het Netwerk Digitaal Erfgoed gaat erfgoedinstellingen daarom ondersteunen met een meerjarige mediacampagne. Hiermee helpen we het bereik van de erfgoedinstellingen te vergroten.

Samen met alle andere organisaties in het netwerk bouwen wij op deze manier aan het digitale geheugen van Nederland.

Overzicht

In de tabel hieronder worden de voorzieningen beschreven waaraan we de komende twee jaar (verder) werken.

Pijler 1: Generieke voorzieningen		
Component	Type resultaat	Resultaten
Infrastructuur		
PID en LOD implementatie bij - Bronsystemen - Aggregatoren - Thematische knooppunten	Software en richtlijnen	Implementatie van PID en LOD voorzieningen in de software collectiebeheersystemen en aggregatoren. Aanpak via gebruikersgroepen, provinciale en thematische knooppunten. Met aanpassing van de meest gebruikte software bereiken we het merendeel van de erfgoedinstellingen. Deze worden geholpen en hoeven niet ieder voor zich aanpassingen te laten doorvoeren.
Software voor preservering en gedistribueerd netwerk (Register, Termennetwerk en Knowledge Graph)	Software en richtlijnen	Inventariseren, ontwikkelen en in beheer brengen van software voor duurzaam beheer van digitale collecties. Dit wordt zo veel mogelijk gerealiseerd op basis van bestaande software. Ontwikkelen van een software archief ten behoeve erfgoedinstellingen. Bouw en implementatie van registers, knowledge graph en termennetwerk, waarbij deze gedistribueerde voorzieningen zoveel mogelijk gerealiseerd worden op basis van bestaande of nieuwe functies in infrastructuren van sectorale knooppunten. Voor de vorming van het termennetwerk moeten terminologiebronnen als LOD beschikbaar komen volgens de principes van de DERA en het globaal functioneel ontwerp NDE.
Implementatie voorzieningen		
Implementatie Registers, Termennetwerk, Knowledge Graph en preservingssoftware	Afspraken en richtlijnen	Projectleiding en inhoudelijke ondersteuning van werkgroepen voor implementatie en gebruik van voorzieningen in pilotprojecten en provinciale en thematische knooppunten. Stapsgewijze implementatie LOD bij erfgoedinstellingen
Migratie PID en LOD	Aanpassingen tbv publiceren vanuit de bron	Fixes (tijdelijk) ten behoeve van migratiestrategie, aanpassingen software tbv gebruik PID's, Termennetwerk en Knowledge Graph, LOD-publicatie vanuit bronsystemen
Nationaal programma veiligstellen digitale collecties op fysieke dragers en Aanpak bijzondere collecties	Afspraken, richtlijnen, aanpak	Inventarisatie van digitale collecties op fysieke dragers, bijvoorbeeld cd-roms en dvd's in boeken, games, op fysieke dragers aangeleverde digitale collecties, digitale kunst op fysieke dragers. Opstellen van een "Schadeatlas van Digitale Informatiedragers". Gemeenschappelijke aanpak, ontwikkeling en gebruik van tools voor het beheer en behoud van complexe collecties zoals web, social media, digitale kunst en architectuur, e-mail.
Aanpak juridische obstakels	Afspraken en richtlijnen	Inventariseren van juridische obstakels zoals auteursrechtelijke obstakels voor linked data, AVG-problematiek, Wet markt en overheid. Samenwerking met

		landelijke werkgroep Auteursrecht en Cultureel Erfgoed.
Diensten		
NDE-gereedchapskist	Richtlijnen en wegwijzers	Handreikingen en wegwijzers die erfgoedinstellingen ondersteunen bij het gebruikmaken van generieke voorzieningen (zoals generieke gebruikersprofielen, wegwijzer duurzaamheidsbeleid, Leren Preserveren en Leren Linken, , Scoremodel, Register van Nederlandse webarchieven en de Landkaart van generieke voorzieningen).
Lab-omgeving LOD Zichtbaar en tijdelijke	Software	LOD labomgeving voor experimenten en onderzoek door sectorale, provinciale en thematische knooppunten. Praktische voorbeelden maken kracht toepassing LOD zichtbaar.
Klantinzicht, doelgroep strategieën en marketingonderzoek	Rapportages en handreikingen	Beschrijving van motieven, behoeften en internetgedrag van (potentiële) gebruikersgroepen. Basis voor ontwikkeling van gebruikersdiensten en achterliggende technieken. Gezamenlijke agenda voor marketingonderzoek en rolverdeling voor de uitvoering.
Campagne netwerk	Communicatie-uitingen, software en handreikingen	Opzetten en uitvoeren van de B2B2C mediacampagne Geheugen van Nederland, inclusief dienstenportaal en social media kanalen. Ondersteuning van erfgoedinstellingen bij de vergroting van het actieve gebruik van hun digitaal erfgoed-collecties. De campagne ondersteunt ook de projecten uit de subsidieregeling van de OCW-fondsen.

Tabel 1: Generieke voorzieningen

3.2 Pijler 2: Deskundigheidsbevordering

Het gebruik van de generieke voorzieningen en het bevorderen van deskundigheid van medewerkers van instellingen gaan hand in hand. Om de voorzieningen te gebruiken hebben erfgoedinstellingen behoefte aan kennis en aan digitaal vaardige medewerkers. De technologische ontwikkelingen op het gebied van digitaal collectiebeheer en -presentatie volgen elkaar in snel tempo op. Rond onderwerpen zoals doelgroepenstrategie, preservering van digitaal erfgoed, het gebruik van linked data technieken, het aansturen van digitaal erfgoedprojecten, opdrachtverlening aan erfgoedsoftwareleveranciers en technologische vernieuwingen van websites bestaat bij heel veel erfgoedinstellingen een structurele kennisbehoefte. Kennislacunes staan organisaties in de weg bij het optimaal inspelen op de behoeften het publiek. Hierdoor blijft de maatschappelijke meerwaarde van erfgoed deels onbenut.

Provinciale en thematische knooppunten spelen een belangrijke rol in de deskundigheidsbevordering. Zij helpen middelgrote en kleinere instellingen bij het publiceren van (onderdelen van) hun collecties. Dit gebeurt soms via de eigen website, maar vaak wordt aangesloten bij regionale of thematische knooppunten met een coördinerende rol in het ontsluiten van digitaal erfgoed. Via die

knooppunten sijnelt de kennis over het werken volgens de principes van de Nationale Strategie Digitaal Erfgoed en de voordelen daarvan nu door naar de kleinere instellingen. In dat 'doorsijpelen' van kennis en vaardigheden is in het netwerk veel winst te behalen door een gestructureerd programma op het gebied van de deskundigheidsbevordering en kennisontwikkeling.

Beoogde impact

Door het bevorderen van deskundigheid willen wij bereiken dat erfgoedinstellingen beter in staat zijn om hun publiek te bedienen met passende content op de meest doeltreffende kanalen en om hun erfgoed informatie, met inzet van generieke voorzieningen, duurzaam vanuit de bron te beheren, te ontsluiten, te verrijken en te verbinden. Ook kleinere erfgoedinstellingen kunnen dan met de beperkte middelen die zij tot hun beschikking hebben, deelnemen aan relevante regionale en thematische netwerken en het Netwerk Digitaal Erfgoed, waardoor ook hun collecties en kennis een groter bereik krijgen en bijdragen aan het vergroten van de maatschappelijke meerwaarde van erfgoed.

Stand van zaken en doelen

In het curriculum van HBO-opleidingen, zoals de Reinwardt Academie en de Archiefschool, is een beperkte aandacht voor kennis- en talentontwikkeling rondom digitale vaardigheden. De afgelopen jaren heeft de Nationale Strategie Digitaal Erfgoed in een lessenserie van de Reinwardt Academie een plek gehad, maar het heeft nog niet geleid tot een substantiële aandacht voor alle aspecten van het zichtbaar, bruikbaar en houdbaar maken van digitaal erfgoed.

Erfgoedprofessionals ervaren een gebrek aan een sectoroverstijgende plek waar actuele kennis en ervaring gevonden en gedeeld kan worden. Met KIA (Kennisplatform Informatie en Archieven) van het Nationaal Archief is een start gemaakt met een digitaal platform voor kennisuitwisseling in de archiefsector. Vanuit het NDE bestaat belangstelling om dit platform ook te gebruiken voor de sectoroverstijgende kennisuitwisseling.

De beoogde impact van de pijler deskundigheidsbevordering wordt bereikt door het ondersteunen van erfgoedinstellingen bij het vergroten en verdiepen van hun kennis en kunde. Daarvoor wordt de kennis en deskundigheid die in de afgelopen jaren zijn opgebouwd bij de koplopers zo veel mogelijk overgedragen aan andere deelnemers in het netwerk, met name de kleinere instellingen zullen daarvan gebruik moeten kunnen maken. De sectorale en provinciale knooppunten vervullen hierin een belangrijke rol.

Aanpak

Deskundigheidsbevordering bestaat uit twee instrumenten: opleiding en training en een netwerk van ondersteuning. Deze instrumenten zijn erop gericht erfgoedinstellingen op praktisch niveau in staat te stellen om deel te nemen aan het netwerk en gebruik te maken van voorzieningen. Ze zorgen voor de randvoorwaarden om erfgoed duurzaam digitaal toegankelijk te maken.

Om dit te bereiken sluiten we aan bij partners die hier al een rol in hebben (provinciale knooppunten, bestaande kennisplatformen zoals KIA en DEN), zodat er geen werk dubbel wordt gedaan en we de ontwikkelingen kunnen versnellen. Afspraken zijn nodig over de precieze rol- en taakverdeling tussen de betrokken partners.

De deelname aan de campagne Geheugen van Nederland, de belangstelling om erfgoed informatie te ontsluiten via thematische portals, of om digitaal erfgoed toegankelijk te houden voor toekomstige generaties is een goede 'binnenkomer' en motivator om de deskundigheid bij instellingen gericht te ontwikkelen.

Uitgangspunt is tevens zoveel mogelijk informatie beschikbaar te stellen via een gemeenschappelijk en sectoroverstijgend platform. Het KIA-platform heeft zich de afgelopen periode stevig ontwikkeld. Om KIA door te ontwikkelen tot een sectoroverstijgend platform met uitgebreide functionaliteiten zijn aanpassingen nodig om de inclusiviteit van de kennisdeling te kunnen ondersteunen. Naast een bijdrage vanuit de intensiveringsmiddelen verwachten we daarom ook een bijdrage van de sectorale instellingen hieraan.

Belangrijk in de aanpak is het provinciale netwerk van digitale knooppunten: dit netwerk kan middelgrote en kleine instellingen bijstaan, de thematische en regionale portals ondersteunen door hulp te bieden wanneer een organisatie mee wenst te doen, en de nieuwe voorzieningen ter plaatse met medewerkers toepassen. Ook op deze wijze kan er een versnelling optreden.

Tenslotte zijn een train-de-trainer-programma en talentontwikkeling essentieel. Het zelf opleiden van mensen die weer anderen opleiden maakt dat de kennis dichtbij gehouden wordt en direct toepasbaar is.

Overzicht

In de tabel hieronder worden de activiteiten op het gebied van de deskundigheidsbevordering beschreven waaraan we de komende twee jaar (verder) werken.

Pijler 2: Deskundigheidsbevordering		
Component	Type resultaat	Omschrijving
Opleiding en training		
Competentie- en talentontwikkeling	Training en cursussen	Ontwikkelen, initiëren en verzorgen van <i>hands-on</i> trainingen en workshops die door het hele land worden aangeboden, ook voor de kleinste organisaties en net zo goed buiten de Randstad als daar binnen. Het criterium is dat het gene wat in de workshops geleerd wordt, ook direct toegepast wordt door de deelnemende instellingen (voorbeeld: Leren Preserveren). Gewerkt wordt ook aan de curricula van vakopleidingen MBO, HBO en WO. Onderdeel hiervan is oa aanbieden van stages. Op basis van onderzoek naar kennisbehoeften digitale vaardigheden bij erfgoedinstellingen een vertaling in/aanscherping van functieprofielen. Afstemming via bijvoorbeeld Reinwardt Academie met de verschillende koepelorganisaties in de sector, zoals de Museumvereniging, BRAIN-KVAN en AVA_Net over de behoeften op het gebied van digitaal erfgoed die zij signaleren.
Zelfevaluatie		Ontwikkelen van zelfevaluatietools naar voorbeeld van het Scoremodel voor digitale duurzaamheid en het Spoorboekje digitalisering van Erfgoedhuis Zuid-

		Holland. Met behulp van instrumenten voor zelfevaluatie krijgen erfgoedinstellingen inzicht in hun sterke en zwakte punten waarmee volgende stappen in deskundigheidsbevordering gezet kunnen worden
Netwerk van ondersteuning		
Netwerk van digitaal erfgoed steunpunten	NDE-vaardige trainers (train de trainers)	Dit programma is bedoeld voor een bredere groep van mensen in het netwerk (bijvoorbeeld op provinciaal/lokaal/thematisch niveau) die de rol hebben om deze kennis verder over te dragen. In samenwerking met o.m. de Reinwardt Academie.
	Digitaal erfgoed steunpunten	We realiseren een landelijk dekkend netwerk van digitaal erfgoed steunpunten, onder andere met de organisaties die vanuit een provinciale opdracht de rol hebben de kleinere organisaties te ondersteunen in hun deskundigheid, zoals Erfgoed Gelderland, Erfgoedhuis Zuid-Holland, Stichting Cultureel Erfgoed Zeeland, Tresoar en Museumfederatie Fryslân, Museumhuis Groningen, Erfgoed Brabant et cetera. Ook de sectorale knooppunten hebben hierin een belangrijke taak. Praktische ondersteuning van professionals voor professionals. aansluiten op de uitgangspunten van het netwerk, mede gericht op de instellingen die projecten uitvoeren binnen de subsidieregeling OCW-fondsen.
Landelijk netwerk van kennis	Laagdrempelige toegang tot kennis in het netwerk	(Door)ontwikkelen van een landelijke netwerk van kennis op het gebied van het zichtbaar, bruikbaar en houdbaar maken van digitaal erfgoed. Een gedistribueerd model voor duurzame toegang tot kennisproducten. Aanpassing van het Kennisnetwerk Informatie en Archief (KIA) tot sectoroverstijgend platform, met steun van sectorale knooppunten.

Tabel 2: Deskundigheidsbevordering

3.3 Innovatieagenda en samenwerking erfgoed en wetenschap

De digitale transformatie bij erfgoedinstellingen kan een extra stimulans krijgen door onderzoek naar en ontwikkeling van nieuwe technieken die vervolgens toegepast kunnen worden voor het verbeteren van de zichtbaarheid, bruikbaarheid en houdbaarheid van digitaal erfgoed. Een voorbeeld hiervan is de samenwerking tussen CLARIAH PLUS en het Netwerk Digitaal Erfgoed rondom de bouw van het Termennetwerk. Het Netwerk Digitaal Erfgoed brengt deze casus zodat onderzoeksresultaten op het gebied van gedistribueerde webtechnieken en standaarden gebruikt kunnen worden in de bouw daarvan.

Intensivering van de samenwerking tussen erfgoedinstellingen en kennisinstituten zal direct ingezet worden om de digitale ontwikkeling van het NDE richting te geven en te ondersteunen bij keuzes die gemaakt zullen moeten worden om een toekomstvaste infrastructuur voor digitaal erfgoed in te richten. Voor de praktische uitwerking van een aantal generieke voorzieningen en de innovatie van datagedreven digitale interactie (stimuleren van participatie met digitaal erfgoed) is onderzoekscapaciteit noodzakelijk.

Voorbeeld: samenwerking met onderzoekers

Om gebruikers de beste toegang tot erfgoed te geven, werken we aan een zogenaamd 'gedistribueerd netwerk van erfgoedinformatie' waar idealiter alle Nederlandse erfgoedinstellingen deel van uitmaken. 'Gedistribueerd' houdt in dat alle digitale erfgoedinformatie (de erfgoedobjecten, zoals publicaties, wetenschappelijke data, audiovisueel materiaal, digitale kunst et cetera, en de beschrijvende informatie) in beheer blijft bij de instelling zelf (de bronhouder), en dat er vervolgens verbindingen worden gemaakt tussen al die informatie. Die verbindingen zorgen ervoor dat je bij het zoeken naar bijvoorbeeld Vincent van Gogh meteen een rijkheid aan informatie vindt: relevante kunstwerken, boeken, onderzoeken, films en foto's, geografische plaatsen (zijn voormalig atelier of woonhuis) et cetera.

Het NDE heeft onderzoekers Ruben Verborgh en Miel Vander Sande van imec – Universiteit Gent – IDLab gevraagd om te onderzoeken wat er nodig is in het ontwerp van het netwerk van erfgoedinformatie om het zoeken in gedistribueerde bronnen mogelijk te maken. Daarbij maken we zoveel mogelijk gebruik van echte erfgoedinformatie van instellingen die deelnemen aan het Netwerk Digitaal Erfgoed. We hebben hiervoor Linked Data beschikbaar van onder meer de Stichting Omroep Muziek, het Amsterdam Museum, de Koninklijke Bibliotheek, de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed en het Stadsarchief Amsterdam. Voor de termen uit terminologiebronnen hebben we de beschikking over datasets van onder andere AdamNet, de Koninklijke Bibliotheek, Netwerk Oorlogsbronnen, DBpedia en GeoNames.

Het onderzoek levert een architectuurmodel op en (waarschijnlijk in een latere fase) een software-prototype.

Beoogde impact

Door intensivering van de samenwerking met de geesteswetenschappen en kennisinstituten kunnen we de inzichten uit de wetenschap toepassen in het ontwerp en de bouw van generieke voorzieningen. Bovendien stimuleren we het gebruik van digitaal erfgoed binnen de creatieve industrie en het (toegepast) onderzoeksdomein (erfgoed als 'grondstof').

Aanpak

De samenwerking wordt geoperationaliseerd door het uitvoeren drie complementaire onderdelen:

- Sterkere koppeling tussen erfgoedsector en wetenschap;
- Stimuleren van toegepast onderzoek ten behoeve van innovatie van NDE-voorzieningen en kennis.
- Stimuleren van het gebruik van gedigitaliseerde erfgoedcollecties door onderzoek en creatieve industrie.

Stand van zaken en doelen

Hoewel de grote erfgoedinstellingen dikwijls al samenwerken met universiteiten en met de creatieve industrie, kan de onderlinge afstemming een impuls gebruiken om zo tot een sectoroverstijgende agenda voor de langere termijn samenwerking met onderzoekers te komen. Hier ligt een

vanzelfsprekende rol voor het Netwerk Digitaal Erfgoed, als vragende partij en tegelijkertijd als aanjager van toegepast onderzoek en als facilitator van samenwerking.

CLARIAH PLUS ontwikkelt met financiering van NWO de komende jaren een (gedistribueerde) infrastructuur voor onderzoek in de geesteswetenschappen. Het is van groot belang dat de NDE-infrastructuur hierop nauwe aansluiting krijgt. Er zijn afspraken gemaakt over de gezamenlijke ontwikkeling van software. Bovendien vormen gedigitaliseerde erfgoedcollecties interessante bronnen die door NDE-inspanningen voor wetenschappers beter bruikbaar gemaakt kunnen worden (doorzoeken, koppelen, analyseren).

Sinds 2018 is er een formele afstemming tussen de uitvoering van de werkprogramma's van CLARIAH PLUS en Digitaal Erfgoed Bruikbaar en Houdbaar van het Netwerk Digitaal Erfgoed. Randonderwerpen als het Termennetwerk en de Knowledge Graph werken onderzoekers van CLARIAH PLUS en specialisten van het Netwerk al nauw samen. Het NDE stimuleert het gebruik van digitale erfgoedcollecties tevens door actief te participeren in consortia die onderzoeksvoorstellen indienen bij NWO (Smart Culture & Nationale Wetenschapsagenda) en SIA RAAK. We doen actief mee aan matchmakingsbijeenkomsten en vraagarticulatiebijeenkomsten.

Vanuit het perspectief van erfgoedinstellingen in het Netwerk is samenwerking met de wetenschap met name op de volgende thema's van belang:

- Beschrijven, verrijken en delen (toepassing van artificial intelligence in werkprocessen, verbeteren kwaliteit metadata, gebruikersparticipatie)
- Duurzaamheid (ingest uiteenlopende born digital data, duurzaamheid non-lineaire media)
- Presentatie (nieuwe interactievormen, implementatie van nieuwe webtechnologieën in dienstenportalen en presentatie op platforms, zoeken in ongestructureerde data, recommender systems, toegankelijkheid voor mensen met een beperking)
- Gebruikers, hun behoeften en internetgedrag, en de eisen die daaruit voortkomen voor gebruikersportalen, dienstverlening en generieke voorzieningen.

Deze thema's worden aangescherpt in werksessies met het Netwerk Digitaal Erfgoed, marktpartijen, onderzoekspartijen en makers. Hieruit ontstaat een integraal onderzoek- en innovatieprogramma waarbinnen partijen samenwerken om gezamenlijke uitdagingen te adresseren.

Het Netwerk Digitaal Erfgoed maakt het onderzoekers en creatieve industrie makkelijker erfgoedcollecties in te zetten door (1) het aanbieden infrastructuur om onderzoek te doen op grootschalige collecties (2) manieren van toegang (inlog) om rechtstreeks onderzoek te kunnen doen op auteursrechtelijk beschermd materiaal. Voor beide stappen sluiten we aan op de instrumenten die gebouwd worden binnen CLARIAH-PLUS en gebouwd zijn, zoals CLARIAH-CORE en Nederlab.

De stappen voor beide doelstellingen moeten op termijn uitmonden in de oprichting van "NDE Innovatie"; een virtueel onderzoekscluster binnen het NDE waar instellingen in participeren om samen met onderzoekers (wetenschappelijk & HBO) gemeenschappelijke uitdagingen te adresseren. Hierbij wordt nadrukkelijk gekeken naar het model van "AHRC-IRO" uit het VK, waarin uiteenlopende musea samenwerken.

Overzicht

In de tabel hieronder wordt de samenwerking tussen erfgoed en wetenschap beschreven waaraan we de komende twee jaar (verder) werken.

Innovatieagenda en samenwerking erfgoed en wetenschap		
Component	Type resultaat	Omschrijving
Koppeling erfgoed en wetenschap		
Koppelvlakken erfgoed, onderwijs en wetenschap	Methodiek	Aansluiten bij programma's met gemeenschappelijke thema's (waaronder het Landelijk Contactpunt Research Data Management, CLARIAH PLUS, NWO Nationale Wetenschapsagenda, etc.). Daar waar relevant aanhaken bij thematische bijeenkomsten (bijvoorbeeld Humanities Conferentie in 2019 in Utrecht)
Gebruik erfgoedcollecties in onderzoek	Voorbeeldproject	Open call ism CLARIAH stimuleren gebruik NDE-collecties (4 projecten). Stimuleren samenwerking tussen publieke en private partijen
Toegepast onderzoek zichtbaar, bruikbaar, houdbaar		
Trendwatch rapporten	Rapporten	Vraaggestuurd trendwatch om strategie van het NDE te toetsen en informeren (Bijvoorbeeld Preservation Watch en Distributed Web)
Innovatie duurzame toegang, verbinden en verrijken en presenteren	Vernieuwing software	Artificial Intelligence voor ontsluiten en presenteren, automatiseren workflows, file format policies
Doelgroepenstrategie	Methodiek	Markt- en klantonderzoek, gericht op (veranderende) behoeften en internetgedrag van (potentiële) gebruikers. Speciale aandacht voor innovatieve vormen van bereik, o.a. d.m.v. halffabrikaten, en andere voortkomend uit de projecten van de OCW-fondsen en Kennisnet, met het oog op bredere implementatie na 2020.

Tabel 3: Innovatieagenda en samenwerking erfgoed en wetenschap

3.4 Netwerkcommunicatie

Beoogde impact

Netwerkcommunicatie speelt een grote rol bij het bestendigen en uitbouwen van het netwerk en het verspreiden van kennis en informatie over de principes, voorzieningen en activiteiten van het Netwerk Digitaal Erfgoed. Tijdige, heldere, herkenbare en wijdverspreide communicatie, zowel online als in fysieke ontmoetingen, is dan ook onmisbaar voor het behalen van de doelstellingen van de intensiveringsopdracht. De netwerkcommunicatie is 'business to business' (gericht op alle organisaties in het erfgoedveld en niet rechtstreeks op - maar wel ten dienste van - de eindgebruiker) en ondersteunt de instrumenten in beide pijlers.

Aanpak: strategische uitgangspunten

De volgende uitgangspunten rondom de thema's identiteit, inclusiviteit en betrokkenheid zijn daarbij leidend:

Identiteit

- een helder, eenduidig beeld van het Netwerk Digitaal Erfgoed creëren
- focussen op het menselijke, de gezichten in het netwerk

Openheid

- in communicatie cateren voor groot en klein, beginners en gevorderden, sectoroverstijgend, door het hele land
- getrapte aanpak: het netwerk 'tot in de haarvaten' bereiken en betrekken via bestaande organisaties met een knooppuntfunctie: de sectorale knooppunten, thematische en regionale samenwerkingsverbanden, steunpunten, branche- en beroepsverenigingen, kenniscentra en andere initiatieven.
- vraag en aanbod in het netwerk aan kennis en voorzieningen goed inzichtelijk en toegankelijk maken middels communicatie

Betrokkenheid

- relevantie en toegevoegde waarde op organisatieniveau concreet maken door middel van voorbeelden / testimonials (ambassadeurs)
- credits geven aan organisaties die actief bijdragen door dit zichtbaar te maken in communicatie-uitingen. Tweerichtingsverkeer als dragend principe: organisaties dragen (ieder op hun eigen manier) bij aan het netwerk en profiteren er vervolgens ook weer van
- successen uitlichten en gezamenlijk vieren
- voorbeeldrol van de knooppunten zichtbaar maken op het gebied van 'NDE-compatibiliteit' en het koppelen van mensen, middelen en activiteiten in de eigen organisatie aan het netwerk.

Activiteiten

Om de doelstellingen voor 2019/2020 te helpen realiseren, zijn de volgende communicatieactiviteiten nodig:

- Basis op orde: basisinfrastructuur, visuele identiteit en basismiddelen, eenduidige informatie en uitstraling
- Uitbouwen communicatienetwerk: communicatieroutes via diverse knooppunten van en naar individuele organisaties faciliteren, versterken en uitbreiden
- Ondersteuning deskundigheidsbevordering en generieke voorzieningen: online en offline middelen en activiteiten (waaronder Toolbox)
- Meten is weten: onderzoek naar bekendheid van en tevredenheid over het netwerk bij de doelgroep

4. Uitvoering programma en borging resultaten

4.1 Globale begroting

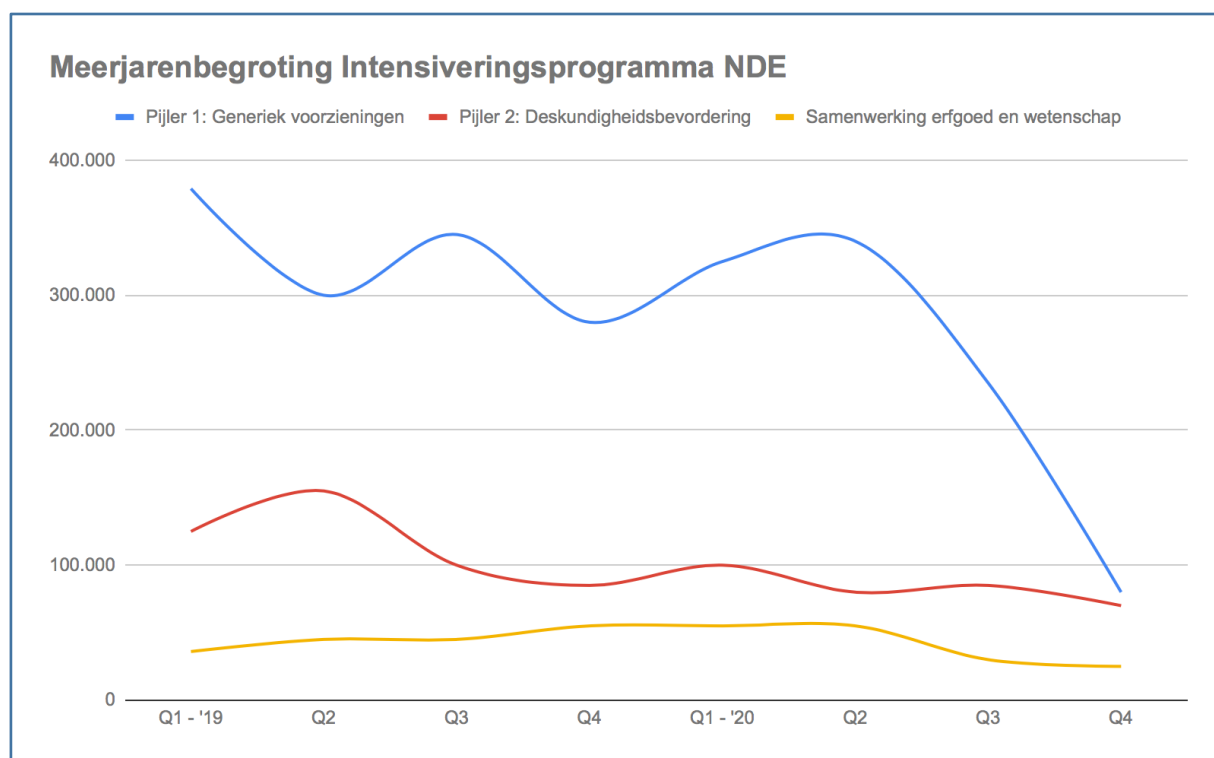
In bijlage 1 is de roadmap voor uitvoering van de activiteiten opgenomen. De globale verdeling van de intensiveringsmiddelen is als volgt:

Onderdeel	Budget 2019-2020	Verdeling
Pijler 1: Generieke voorzieningen zichtbaar, bruikbaar, houdbaar	2.284.000	57%
Pijler 2: Deskundigheidsbevordering en talentontwikkeling	800.000	20%
Samenwerking erfgoed en wetenschap	346.000	9%
Intensivering netwerkcommunicatie	170.000	4%
Tijdelijke uitbreiding: intensiveringsteam	400.000	10%
Totaal	4.000.000	100%

Tabel 4: Verdeling intensiveringsmiddelen

De kosten voor het intensiveringsteam bestaan uit de tijdelijke inhuur van projectleiders, extra inzet van de controller van Beeld en Geluid ten behoeve van de financiële verantwoordingen en begeleiding van eventuele aanbestedingstrajecten.

Onderstaande grafiek geeft een globale indruk van de verdeling van de middelen over 2019 en 2020.

Figuur 2: Meerjarenbegroting Intensiveringsprogramma NDE

4.2 Governance

Besturingsmodel

De sectorale knooppunten dragen in gezamenlijkheid de verantwoordelijkheid voor de inclusiviteit van het netwerk, als sterke partijen in een breder veld van instellingen met dezelfde ambitie. Uiteraard is hiervoor voortdurende steun vanuit OCW onmisbaar, vanuit zijn eigen rol en om de inspanningen van het netwerk te valideren.

De organisatie van het netwerk is als volgt:

- Directeuren van de sectorale knooppunten vormen het bestuur van het NDE
- Voorzitterschap wisselt jaarlijks
- Beeld en Geluid is penvoerder namens het NDE en ondersteunt de subsidieaanvraag en -verantwoording
- KB en Beeld en Geluid zijn werkgever van de medewerkers van het NDE-team
- Het NDE-team bestaat uit een netwerkmanager, drie domeinmanagers en een communicatieadviseur (in 2018 totaal 3,6 fte)
- Het NDE-team geeft in het kader van het Netwerk Digitaal Erfgoed onder meer uitvoering aan de activiteiten van de werkprogramma's, het zorgdragen voor communicatie, netwerkvorming en kennisdeling en het inrichten van overlegstructuren.

Bestuur

Het bestuur concentreert zich op het versterken van de verbinding tussen de structurele activiteiten van de knooppunten en het aansturen van de gezamenlijke activiteiten die bijdragen aan de doelstellingen. Ze fungeert daarmee als opdrachtgever. De knooppunten committeren zich eraan hun activiteiten op elkaar af te stemmen. In de periode 2017-2018 wordt het voorzitterschap ingevuld door Marens Engelhard van het Nationaal Archief.

Domeingroepen

De activiteiten van het Netwerk (waaronder de drie werkprogramma's) zijn ingedeeld volgens de drie domeinen uit de Nationale Strategie: Digitaal Erfgoed Zichtbaar, Digitaal Erfgoed Bruikbaar en Digitaal Erfgoed Houdbaar. Ieder domein heeft een domeingroep waarin ten minste alle knooppunten op MT-niveau vertegenwoordigd zijn. Het brede netwerk is in de domeingroepen vertegenwoordigd door vertegenwoordigers van relevante samenwerkingsverbanden en organisaties van middelgrote en kleinere instellingen. De domeingroepen vergaderen zes tot acht keer per jaar.

NDE-team

Vanaf juni 2017 is een NDE team ingericht dat bestaat uit een netwerkmanager (0,4 fte), drie domeinmanagers (2,4 fte) en een communicatieadviseur (0,8 fte). Dit team geeft onder meer uitvoering aan de activiteiten van de werkprogramma's, het zorgdragen voor communicatie, netwerkvorming en kennisdeling en het inrichten van overlegstructuren. In het kader van de intensiveringsmiddelen zal het team tijdelijk uitgebreid worden met een controller (0,2 fte) en enkele projectleiders.

Programmaraad

De programmaraad adviseert via de netwerkmanager het bestuur van het Netwerk Digitaal Erfgoed met betrekking tot:

- Integraliteit van het netwerk en inclusiviteit van het netwerk gericht op verbreding van het netwerk
- Kwaliteit van het netwerk: beleidsmatige onderwerpen met betrekking tot netwerkvorming en gemeenschappelijke voorzieningen, voor zover deze domein- en sectoroverstijgend zijn
- Inhoudelijke afstemming: inbedding flankerende thema's in netwerkverband (zoals auteursrecht, kennisdeling)
- Signaleren trends en ontwikkelingen vanuit het netwerk

In 2018 vormt de invulling van de intensiveringsmiddelen een wezenlijk agendapunt.

Voor deze fase van de ontwikkeling van het Netwerk Digitaal Erfgoed is gekozen voor een vertegenwoordiging op beleidsniveau uit de knooppunten, OCW (directie M&C) en vertegenwoordiging uit het brede netwerk via vertegenwoordigers op beleidsniveau van andere netwerken en bestuurslagen. Koppeling met de internationale erfgoedgemeenschap is gewaarborgd via Europeana. In de opdrachtschrijving voor de programmaraad is een balans gezocht tussen enerzijds het stimuleren netwerkvorming en anderzijds het voorkomen van zijsturing op domeingroepen en/of praktische uitvoering van het programma. De programmaraad komt in principe 4 keer per jaar samen, waarbij rekening gehouden wordt met de planning van de bestuursvergaderingen.

Hefboomwerking knooppunten

De NDE-knooppunten tegelijkertijd verschillende rollen: zowel als autonome instelling, als instelling met een achterban en als instelling in het brede netwerk. Het bestuur acht het noodzakelijk om de eigen organisatie 'NDE-compatible' te maken. Dat betekent bijvoorbeeld eigen collecties persistent en open zichtbaar maken, actief bijdragen aan het termennetwerk, eigen data als linked data beschikbaar stellen en duurzame opslag op orde hebben. Om dat te bereiken zetten de knooppunten hun organisatievermogen, kennis en budget in. In combinatie met de NDE-middelen van OCW (per jaar 1,2 miljoen) levert dit een hefboomwerking op .

Rol van het ministerie van OCW

De vijf sectorale knooppunten worden allen gefinancierd uit middelen van het ministerie van OCW. De betrokkenheid van OCW als 'authorizing environment' is essentieel. Daarnaast is het wenselijk de andere bestuurslagen, waaronder het Interprovinciaal Overleg (IPO) en de Vereniging Nederlandse Gemeenten (VNG) nauwer te betrekken bij de ontwikkeling van het netwerk.

De betrokkenheid van het ministerie van OCW wordt vormgegeven in een netwerkberaad, onder voorzitterschap van de DGCM. Met haar verantwoordelijkheid voor de directies Erfgoed & Kunsten, Media & Creatieve Industrie en Internationaal Beleid kan de DG alle domeinen verbinden. De DG kan ook de brug slaan naar het MT OCW en als ambassadeur van het Netwerk Digitaal Erfgoed binnen OCW optreden. De directeur M&C is beleidsmatig verantwoordelijk voor digitaal erfgoed. De financiële middelen voor het NDE en de intensivering digitaal erfgoed staan op de begroting van de directie M&C. De directeur M&C verzorgt het opstellen van de regeling voor de fondsen en het opstellen van de nieuwe beschikkingen die in het kader van de intensivering noodzakelijk zijn. Ook valt het beheer van de referentiearchitectuur (DERA) onder haar verantwoordelijkheid. In deze hoedanigheid neemt zij deel aan het netwerkberaad.

DGCM overlegt met het DB en de directeur M&C over de voortgang / resultaten van het netwerk, de inclusiviteit ervan en de implementatie van de door OCW onderhouden referentiearchitectuur (DERA). Het DB legt aan OCW een jaarplan voor, met een aanvraag voor middelen voor het nieuwe jaar. Daarnaast legt het DB verantwoording af voor het gevoerde beleid met een jaarverslag, dat door de directie M&C wordt vastgesteld. Dit overleg (Netwerkberaad) vindt tweemaal per jaar plaats.

Naast de vijf sectorale knooppunten zijn in toenemende mate ook thematische of regionale samenwerkingsverbanden en andere organisaties vertegenwoordigd in het besturingsmodel van het Netwerk Digitaal Erfgoed. In de uitvoering van de intensiveringsprojecten zijn de provinciale en thematische knooppunten nauw betrokken, zij nemen een deel van de uitvoering voor hun rekening. Op bestuurlijk niveau vindt er afstemming plaats tussen het bestuur van het NDE en het bestuur van OPEN. Op deze manier zoeken we een maximale afstemming en versterken we elkaars activiteiten in het netwerk.

4.3 Borging

Alle onderdelen van het programma worden in samenwerking met verschillende instellingen uitgevoerd. Binnen projecten worden projectteams gedefinieerd voor de dagelijkse gang van zaken binnen de projecten. Een projectteam bestaat uit vertegenwoordigers van de betrokken instellingen en leveranciers. Dit team is bevoegd om beslissingen te nemen die binnen de randvoorwaarden van het projectplan passen.

Bij de start van ieder project zullen afspraken gemaakt worden over de beheerfase van de resultaten. Als het om software gaat voor het verbeteren van de de zichtbaarheid, bruikbaarheid en houdbaarheid van digitaal erfgoed, zal die in de infrastructuur van de sectorale (of eventueel provinciale) knooppunten ingebed worden. Op deze manier zorgen we ervoor dat het NDE zelf geen beheer- en exploitatiekosten hoeft te dragen.

We laten NDE-projecten zoveel mogelijk aansluiten op al bestaande initiatieven. Zo voerden we projecten uit met samenwerkingsverbanden zoals Netwerk Oorlogsbronnen, Netwerk Zuiderzeecollectie, Virtuele Thesaurus Mode en Kostuums en Beeldbank Nederlands-Indië.

Het maken van afspraken over de manier waarop netwerkpartners het werk verdelen en resultaten met elkaar delen is een cruciaal onderdeel van alle projecten en activiteiten. Dit zorgt voor borging van het netwerk, het gebruik en de doorontwikkeling van alle resultaten zoals kennisproducten en andere generieke voorzieningen.

Dit principe is toegepast in de afzonderlijke projectbeschrijvingen (uitwerking van de programmaonderdelen volgt in bijlage 2).

Bij de start van ieder project zijn in ieder geval afspraken nodig over:

- financiële en organisatorische dekking langere termijn (kosten exploitatie en beheer op lange(re) termijn, opbrengsten);
- contracten en andere zakelijke overeenkomsten;
- procedurele afspraken (bijvoorbeeld over doorontwikkeling, ondersteuning in gebruik, opleiding);
- afspraken over governance van en samenhang in voorzieningen en samenwerking in het netwerk.

Buiten scope van het intensiveringsprogramma vallen:

- Beheer en onderhoud van digitale collecties;
- NDE neemt NIET de zichtbaarheid, bruikbaarheid en houdbaarheid over van erfgoedinstellingen, zij blijven deze eigen verantwoordelijkheid voor het lokaal beheer, onderhoud en beschikbaar stellen van de collectie houden;
- Het regelen van de auteursrechten voor het beschikbaar mogen stellen van het gedigitaliseerd materiaal wordt door de instellingen zelf geregeld.
- Het digitaliseren van analogoog materiaal en het metadateren van erfgoed is geen onderdeel van dit programma.

Buiten scope geplaatste onderdelen kunnen alleen nog worden meegenomen nadat dit door het bestuur en de subsidiegever als afwijking is goedgekeurd.

Bijlage 1 Initiële roadmap

			2019				2020			
			Q1	Q2	Q3	Q4	Q1	Q2	Q3	Q4
Voorzieningen	Infra-structuur	PID/LOD regionale impactprojecten								
		PID/LOD transitie aggregatoren								
		PID/LOD implementatie bronsystemen								
		Software ontwikkeling voorzieningen								
	Implementatie	Digitaal op fysieke dragers								
		Aanpak bijzondere collecties								
		Aanpak juridische obstakels								
		Preserveringssoftware								
		Termennetwerk								
		Registers								
		Knowledge Graph								
	Diensten	Gereedschapskist Netwerk Digitaal Erfgoed								
		Wegwijzers preserveringsdiensten								
		Tijdelijke LOD-wrappers								
		Labomgeving LOD zichtbaar								
		Klantinzicht								
		Campagne netwerk								
		Merkontwikkeling								

Deskundigheids bevordering	Opleiding en training	Competentie- en talentontwikkeling								
		Train de trainer en talentontwikkeling								
	Netwerk van ondersteun ing	Netwerk van steunpunten	90.000	90.000	80.000	70.000	70.000	70.000	70.000	70.000
		Ontwikkelen kennissenetwerk								

Innovatieagenda en samenwerking erfgoed en wetenschap	Koppeling erfgoed en weten- schap	Koppelvlakken met onderwijs en wetenschap								
		Gebruik van erfgoedcollecties in onderzoek								
	Toegepast onderzoek zichtbaar, bruikbaar en houdbaar	Doelgroepenstrategie								
		Innovatie zichtbaar, bruikbaar, houdbaar								